

всім центральній владі та її представників. У Німеччині XV ст. з'являються умови, які характеризували соціально-економічне життя італійських міст перед появою глосаторів. Впровадження римського права йшло з півдня – з Італії та Франції – і дійшло до Німеччини. Остаточне закріплення римського права в Німеччині відбулося у зв'язку з судовою реформою XV ст. У 1495 р. закінчується боротьба Максиміліана I з німецькими князями. У 1495 р. був створений загальноімперський суд (Reichs Kammergericht). Він мав важливе значення в рецепції римського права, яке з цього часу стало застосовуватись в судах Німеччини. Імперський суд повинен був вирішувати всі справи на основі римського права і лише в другу чергу брати до уваги «добре» німецьке право, на яке посилались сторони. До кінці XVII ст. римське право було рецепційоване уже не у вигляді окремих положень, а все (in complexu). Діяло і місцеве право, але для судів було обов'язковим римське право. Римське право було рецепційоване у тому виді, в якому викладалось з університетських кафедр представниками шкіл глосаторів та коментаторів. Разом з римським правом діяло німецьке право, що кодифікувалось. Але в кінці XVIII – на початку XIX ст. виникає сильна протидія римському праву.

Створюється декілька окремих кодексів, які замінюють Пруське земське право 1794 р., Австрійське уложення (кодекс) 1811 р. Виникає, зрештою, єдина думка про створення Єдиного німецького уложення (кодексу). Але в цей час енергійними зусиллями історичної школи правоведення (Савінії), вдається відстояти авторитет римського права та зберегти його там, де воно продовжувало діяти.

Застосування римського права звузилося лише в 1863 р. прийняттям Саксонського уложення.

Отже, рецепція римського права – це прийняття європейськими джерелами, в основному в середні віки, базових принципів римського права. Класичним слід вважати західноєвропейський тип рецепції. Але й східноєвропейський (візантійський) тип рецепції римського права (або його елементи) відіграв певну роль у формуванні європейського виміру права, а також європейських традицій адміністративного права [3, с. 26].

Список літератури: 1. Словарь иностранных слов, СЭ. М., 1964. 2. История государства и права: Учебник. Т.1. М., 1949. 3. Адміністративне право України: Академічний курс. У 2 т. Т.1. Загальна частина. Підручник. К., 2004.

Надійшла до редколегії 05.09.07

Ю. В. Піскунов

ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ

Діяльність міліції складається з окремих принципів, кожен з яких має свої ознаки та особливості у плані їх здійснення, в осно-

вному через встановлення відповідних правових норм, праводносин і юридичних санкцій та правової свідомості, тобто через механізм правового регулювання. Важливо також звернути увагу на обумовленість того чи іншого принципу. Так, чинний Закон України «Про міліцію» зазначає, що діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням [1].

Принцип законності у вітчизняній юриспруденції розглядається як керівний та центральний принцип діяльності усього державного апарату.

Значний внесок у дослідження поняття законності в Україні зробили такі вчені, як В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, В. В. Копейчиков, О. Ф. Фрицький, М. В. Цвік, Ю. С. Шемшученко та ін. Окремі питання організації та діяльності міліції досліджували у своїх роботах О. М. Бандурка, Д. Н. Бахрах, І. П. Голосніченко, Є. В. Додін, А. М. Колодій, О. П. Коренєв, В. В. Лазарєв, В. П. Петков, В. К. Шкарупа, Р. О. Халфіна та ін. Разом з тим визначення принципу законності діяльності міліції не знайшло належного відбиття. В окремих роботах він висвітлювався лише фрагментарно.

Для розкриття змісту принципу законності діяльності міліції потрібно з'ясувати, що являє собою саме поняття «законність», його природу та сутність. Відповідно до ст. 6 Конституції України органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України [2]. Тобто можна сказати, що законність є організаційно-політичним і правовим принципом діяльності усього державного апарату, усіх гілок влади, а не тільки міліції. Також треба додати, що зміст принципу законності в Конституції України не розкривається.

Питання про поняття «законність», незважаючи на значну увагу, яка йому приділяється, продовжує залишатися дискусійним. Істотною обставиною у даній сфері дослідження є багатосторонність і різноплановість підходів до вивчення цього поняття, що, у свою чергу, зумовлено складністю внутрішньої структури розгляданого явища.

У правовій літературі законність визначається як точне, неухильне дотримання, виконання норм права всіма учасниками суспільних відносин. Це визначення відображає основні риси і атрибути законності, краще свідчення тому – майже дослівне включення даного формулювання в інші дефініції. Разом з цим треба звернути увагу на те, що в основу розглянутого визначення покладені назви деяких форм реалізації права, тобто видів діяльності по здійсненню його норм («дотримання», «виконання»), а це, в свою чергу, може призвести до ототожнення законності і цієї діяльнос-

ті. Тому в деяких роботах прямо вказується, що змістом законності є не саме виконання законів та не діяльність по їхньому здійсненню, а відповідність такої діяльності закону.

Також існує точка зору, що законність – це принцип чи вимога точного дотримання правових норм [3, с. 345]. Таке визначення акцентує увагу на значимості й актуальності зазначеного принципу в сучасних умовах. Воно відповідає Конституції України, яка закріплює принципи законності і вимоги дотримуватися Конституції і законів України всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, посадовими особами і громадянами.

Деякі вчені, з тим щоб підкреслити реальність законності, у ряді визначень розкривають її сутність через таку категорію, як «режим». Законність розглядається як стійкий суспільний (чи правовий) режим, який характеризується загальним, точним виконанням правових норм; як стан відповідності суспільних відносин законам і підзаконним актам держави [4, с. 17]; як одна з найбільш загальних правових категорій режиму, що виражає фактичний стан, динаміку й ефективність правового регулювання суспільних відносин [5, с. 92].

Істотно відрізняються від наведених вище ті формулювання законності, котрі визначають її як метод державного керування, який проявляється в організації суспільних відносин за допомогою видання і неухильного здійснення законів й інших правових актів. Тим самим зміст поняття «законність» істотно розширюється, оскільки в нього включаються процеси нормотворчості і правореалізації. Однак, таке визначення законності може призвести до змішування законності з правовою діяльністю. Крім того, відбувається ототожнення законності з правовим регулюванням суспільних відносин, що також розглядається як створення державою правових норм і забезпечення їхньої реалізації.

Аналіз наведених визначень законності свідчить про те, що всі вони відображають існуючі ознаки та властивості цього складного і багатогранного соціального явища. Однак, звідси випливає і спільний недолік зазначених визначень – жодне з них не відображає всіх загальних ознак законності.

Розмаїття підходів щодо поняття «законність» призводить до об'єднання різних точок зору, яке здійснюється за двома напрямками.

Представники першого з них, давши своє визначення законності, описують й інші її сторони, зазначені в інших поняттях. Так, сформулювавши законність як дотримання, виконання законів, потім визначають її як метод, котрий реалізує функції держави, як властивість політичного режиму демократії. Наприклад, С.С. Алексєєв визначає законність як принцип права, котрий виражає демократичний режим життя суспільства, суворого і не-

ухильного дотримання, що складається у вимогах виконання всіма суб'єктами законів [6, с. 113].

З наведених визначень помітно, що однозначне розуміння законності не сформульовано, мають місце різні підходи при розгляді цього складного, багатогранного явища. Таке становище склалося як наслідок розгляду вченими сутності сторін і ознак законності, що й породжує подане різноманіття підходів до її визначення, тому що в законності найтіснішим чином переплітаються політичні, державні, демократичні, правові, моральні та гуманістичні моменти. У зв'язку з цим існує можливість абсолютизації одних і недооцінки інших ознак законності.

Інші вчені зазначають, що, досліджуючи поняття законності, не можна протиставляти такі категорії, як «принцип», «метод», «режим», оскільки всі вони відображають різні властивості законності – складного соціально-політичного явища. Так, Ю. П. Битяк визначив законність як метод здійснення завдань держави, принцип організації і діяльності його механізму, засіб забезпечення і охорони суспільних і особистих інтересів, вимогу точного і неухильного, однакового і своєчасного виконання законів й інших правових актів усіма учасниками суспільних відносин [7, с. 215–218].

Однак створення комплексного визначення законності шляхом механічного поєднання різнопланових формулювань, на наш погляд, недоцільно.

У діяльності міліції термін «законність» найчастіше застосовується для характеристики різних видів її діяльності: від індивідуальних актів управління («законна дія», «законне порушення справи про адміністративне правопорушення») до дій великих груп суб'єктів («законність у діяльності всієї системи правоохоронних органів»). В усіх названих випадках діяльність міліції відповідає правовим нормам, чи повинна їм відповідати.

Разом з тим категорія «законність» широко застосовується і для характеристики інших фактів, у більшості випадків, таких, які являють собою результати діяльності міліції (правові акти, управлінські рішення, документи, режим правопорядку тощо).

Такі факти, про законність яких йде мова, найтіснішим чином пов'язані з діяльністю міліції. Оскільки правові норми, пише В. С. Афанасьєв, «визначають порядок підготовки і прийняття нормативно-правових актів, основні вимоги до їхньої форми, а зміст даних актів відповідає правовим приписам, то цілком очевидно, що точне дотримання цих приписів у процесі нормотворчості визначає законність прийнятого нормативного акта» [8, с. 8]. Отже, різні сторони суспільного життя тісно пов'язані із законністю (чи незаконністю) діяльності міліції.

Аналіз викладених точок зору дозволяє зробити висновок про те, що законність – це різнобічне і багатоаспектне явище, яке виступає у вигляді принципу, методу і режиму. Водночас законність завжди лишається властивістю різних соціальних явищ, що полягає в їхній відповідності правовим нормам.

Тим часом, саме поняття «законність» досі є доволі дискусійним. Концепції «соціалістичної законності», при всьому розмаїтті формувань, ґрунтувалися на розумінні законності як явища, сутність якого – вимога держави щодо виконання законів і інших правових норм суб'єктами правових відносин чи реалізація цієї вимоги.

У правовій державі законність не повинна зводитися до правової дисципліни – виконання правових норм. Це, як вже зазначалося, – значно більш складне явище, що має соціальний, політичний і юридичний аспект, повне визначення поняття якого виходить за межі аналізу стану законності.

Відносно діяльності міліції законність відіграє важливу роль як у її внутрішньоорганізаційному, так і в зовнішньому прояві. Діяльність міліції – це підзаконна діяльність, яка здійснюється на основі й на виконання закону. Закон відіграє вирішальну роль, оскільки є юридичною основою адміністративно-правової охорони громадського порядку і громадської безпеки.

Щодо діяльності міліції цей принцип виражається як у правоохоронному характері самої діяльності міліції, так і в тому, що ця діяльність здійснюється в даній сфері на основі суворого і неухильного дотримання законів і підзаконних актів усіма перерахованими вище суб'єктами правовідносин.

Відносно того, чи вважати закони невід'ємним елементом законності, чи припускати, що вони не є її складовою частиною, незважаючи на їхній тісний зв'язок, слід зазначити, що, з одного боку, закони – це те, із приводу чого виникає законність. Тому, якщо виходити із визначення законності як діяльності по реалізації законів у точній відповідності з визначеними вимогами, то відразу виявляється помилковість позиції, яка включає закони як сукупність правових норм у визначенні законності. Зрештою, законність у даному випадку виступає як самостійне явище і немає потреби вважати самі закони її змістом. З іншого боку, сама законність завжди припускає наявність законів, а також однакове їх розуміння і застосування. І якщо виходити з визначення законності як принципу діяльності, то тут вона розглядається у ролі первинного явища, а самі закони виступають відносно неї не як самостійне явище, а як її зміст. Виходячи з цього можна вважати, що законність і закони перебувають у рівному співвідношенні між собою і складають діалектичну єдність: закони – основа законності, а остання – це сукупність відносин щодо впровадження їх у життя.

Отже, принцип законності діяльності міліції полягає в обов'язковому дотриманні і виконанні законів і підзаконних актів останньою. Розмаїття в підходах щодо визначення законності не дає підстави протиставляти одне визначення іншому, тому що усі вони з різних боків відображають властивості єдиної категорії – законності. Також можна наголосити на двох аспектах принципу законності діяльності міліції. Перший з них полягає в тому, що на міліцію покладається завдання щодо укріплення законності і правопорядку, тобто мова йде про зовнішню спрямованість принципу. Другий полягає в тому, що сама міліція повинна суворо дотримуватись вимог закону, не допускати ніяких відхилень від його вимог, тобто принцип законності для міліції має і внутрішню спрямованість. Перш ніж вимагати дотримання законності від інших, кожен працівник міліції сам повинен бути взірцем, мати на це не тільки юридичне, а й моральне право.

Список літератури: 1. Закон України «Про міліцію» // ВВР України 1991. № 4. Ст. 20. 2. Конституція України: Основний Закон України // ВВР України. 1996. № 30. Ст. 141. 3. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Т 1. Особлива частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. К., 2005. 4. Рабинович П.М. Проблемы теории законности развитого социализма. Львов, 1979. 5. Жилинский С.Э. Деятельность государства по укреплению законности. М., 1983. 6. Алексеев С.С. Общая теория права: В 2-х т. М., 1981. Т. I. 7. Адміністративне право України [Підручник для юрид. вузів і фак. / АЗІ Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гарашук та ін.]; За ред. Ю. П. Битяка. Х., 2000. 8. Афанасьев В.Г. Обеспечение социалистической законности в деятельности органов внутренних дел. М., 1987.

Надійшла до редколегії 15.08.07

Т. З. Гарасимів

ПОНЯТТЯ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Проблема людини, особистості, її формування та розвитку завжди посідала одне з провідних місць в історії суспільної думки. У різні епохи філософи, соціологи, психологи намагалися відповісти на запитання: що таке людина, в чому полягає її природа та сутність, що таке особистість, яка її структура, під впливом яких чинників вона формується, здійснює вчинки. Відповіді були різними та неоднозначними. Вони залежали від епохи, цивілізаційної та соціокультурної приналежності авторів, стилю та способів мислення тощо.

Першими кроками в дослідженні проблеми становлення особистості у вітчизняній гуманітарній науці стали роботи, присвячені засадничим питанням людини, її сутнісним силам, структурі та умовам їх реалізації. Це розробки таких учених, як Є. Ануфрієв, С. Батенін, І. Бекешкіна, А. Буєва, І. Ватін, І. Ведін, О. Волченко, С. Гольдентріхт, Є. Железов, А. Здравомислов, Р. Карпінська, Г. Квасов, В. Кемеров, С. Ковальов, О. Крутова, О. Мисливченко,